

ORGANIZATOR WYSTAWY:
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Szczecinie

KURATOR WYSTAWY:
Paweł Miedziński

AUTORZY:
Paweł Miedziński (scenariusz, teksty), Katarzyna Rembacka (teksty)

WSPÓŁPRACA:
Grzegorz Czapski, Zofia Fenrych, Marcin Oza

KONSULTACJA MERYTORYCZNA:
prof. dr hab. Jerzy Eisler

PROJEKT GRAFICZNY:
Wilhelm Studio

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

KREW ROBOTNIKÓW nie pójdzie na marne.

GRUDZIEŃ '70 – STYCZEŃ '71

Źródło: Biuletyn Bielskiego Instytutu Historycznego, Szczecin, 14 grudnia 1970 r., foto: Marek Stawek

„OPERACJA CENOWA”

• Kolejka przed sklepem mody w centrum Szczecina. Grudzień 1970 r. Fot. PAP/CAF Andrzej Witaszylski.

U schyłku lat sześćdziesiątych władze partyjne stanęły w obliczu kolejnego narastającego kryzysu gospodarczego. Nie po raz pierwszy próbowano go rozwiązać za pomocą tzw. manewru gospodarczego, oznaczającego dla społeczeństwa podwyżkę cen. 30 października 1970 roku członkowie Biura Politycznego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej otrzymali projekt „operacji cenowej”, nad którym debatowali. Nikt nie wyraził sprzeciwu wobec planowanej podwyżki, a dyskusja skoncentrowała się nad terminem jej wdrożenia. Władysław Gomułka, który chciał sprawę zakończyć jeszcze w 1970 roku, uległ sugestii Edwarda Gierka, aby nie wprowadzać jej przed Dniem Górnika (4 grudnia). Zatwierdzono więc datę 13 grudnia jako najlepszą do przeprowadzenia operacji. 12 grudnia wieczorem spikerzy radia i telewizji poinformowali, że następnego dnia zdrożeją niektóre artykuły spożywcze, a stanieją artykuły przemysłowe.

• „Trybuna Ludu” z 13 grudnia 1970 r. z komunikatem przedstawiającym „regulację cen”. Ze zbiorów Biblioteki Pomorskiej.

JESIEŃ-70

• Kadra ludowego Wojska Polskiego pierwszego dotychczasowego polskiego dowódcy węgierskiej Armii Węgierskiej w czasie inwazji na Czechosłowację w październiku 1968 r. w Warszawie. Na zdjęciu: dowódca węgierskiej Armii Węgierskiej, 24 października 1968 r. w Warszawie. (Fot. PAP/CAF, Główny Urząd Wojskowy)

Rządzący do podwyżki przygotowali się, nakazując również opracowanie *Planu zabezpieczenia wprowadzenia reformy gospodarczej*. Operacja ta otrzymała kryptonim „Jesień-70”. Od 8 grudnia 1970 roku dwa ministerstwa – Ministerstwo Obrony Narodowej i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – miały ze sobą współpracować „w zakresie zwalczania wrogiej działalności, ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego”. Liczono się zatem z protestami i wystąpieniami społecznymi, nie znano jedynie ich zasięgu oraz siły. Przyjęto jednak postawę konfrontacyjną – zamiast dialogu przygotowano na terenie całego kraju około 61 tys. żołnierzy, 1700 czołgów, 1750 transporterów oraz ponad sto samolotów i śmigłowców.

• Uroczystość obchodów 100-lecia niepodległości państwa polskiego. Na zdjęciu: 27 Pułk Czołgów im. Niemieckich Bractw Niepodległościowych, podległy „Jednostce warty młodych” z okazji 52. rocznicy rewolucji październikowej. Gubin, 3 listopada 1999 r. (Fot. PAP/CAF, Toruń: Główny Urząd Wojskowy)

STAN PEŁNEJ GOTOWOŚCI

11 grudnia 1970 roku ogłoszono stan pełnej gotowości Zmotoryzowanych Odwodów Milicji Obywatelskiej (ZOMO), szkół podoficerskich i oficerskich MO, funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa (SB) oraz Rezerwowych Oddziałów MO (ROMO). Powołano specjalny sztab w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, który miał koordynować pacyfikację wystąpień ze szczebla centralnego. Na jego czele stanął gen. Tadeusz Pietrzak. Utworzono Centralne Stanowisko Kierowania MSW.

• Milicja Obrony Państwa miała swą przodkownicę zawiązaną z Marcinem Tuł /
Mł. Józefu Milicji Państwa w Warszawie, przed budynkiem Ministerstwa, 6 marca 1968 r.
Fot. PAP/CAP, Tadeusz Zagorzyński

• W tym czasie oddziały Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej w marcu 1970 r. w Szczecinie. ORMO odegrało znaczącą rolę w dalsze pacyfikowanie gwałtownych manifestacji. Fot. Stefan Cichak

GDAŃSK – POCZĄTEK

• Demonstracja przeciwko zmianom w PZPR przy Władym Jagielskim na terenie zakładu
PZPR, ul. Łagiewnicka i Wład Jagielski, Gdańsk, 14 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów APN Gdańsk

W poniedziałkowy rano, 14 grudnia, robotnicy w wielu zakładach na terenie całej Polski dyskutowali o podwyżce. Początek grudniowej rewolty miał miejsce w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Pracownicy z wydziałów S-3 i S-4 zainicjowali protest, żądając cofnięcia podwyżki cen i zmian obowiązujących norm pracy. Protest szybko się rozszerzał na kolejne wydziały. Spontanicznie zorganizowano wiec pod budynkiem dyrekcji stoczni. Nastroje radykalizowały się, pojawiały się nowe żądania, m.in. ustąpienia Gomułki. Około godziny 11 stoczniowcy, uznając dalsze rozmowy z dyrekcją zakładu za bezprzedmiotowe, postanowili udać się pod Komitet Wojewódzki PZPR – siedzibę rządzącej partii. Po drodze sformowali pochód, do którego dołączali się przypadkowi przechodnie. Liczący około tysiąca osób tłum śpiewał hymn, pieśni religijne i rewolucyjne.

• Robotnicy przed gmachem dyrekcji Stoczni Gdańskiej im. Lenina, Gdańsk, 14 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów APN Gdańsk

PIERWSZE STARCIE

• Oddział milicji na Podwale w Gdyni, niedaleko KW PZPR.
Gdynia, 14 lub 15 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów ARiP Gdańsk.

Po dotarciu pod komitet manifestanci domagali się wystąpienia I sekretarza KW, Alojzego Karkoszki. Pod jego nieobecność głos zabral Zenon Jundziłł, który apelował, aby ludzie się rozeszli i wrócili do domów. Po jego słowach nie nastąpił jednak spokój. Demonstranci przejęli samochód z megafonem, przez który zapowiedzieli kolejny wiec pod KW o godzinie 16. Manifestanci postanowili nadać odpowiedni rozgłos protestowi, ale próba przejęcia kontroli nad Polskim Radiem okazała się bezskuteczna. Próbowano również zachęcić studentów, aby przyłączyli się do stoczniovców.

Ostatecznie kilkutyśyczny pochód udający się na wiec pod kw został zablokowany przez milicję. Doszło do starć. W użyciu był gaz łzawiący, pałki. Walki w różnych częściach miasta trwały do późnego wieczora – po stronie władzy brało w nich udział około 1200 milicjantów. Spalono wówczas trzy pojazdy MO, uszkodzono kilkanaście innych. Tego dnia milicja zatrzymała 329 osób.

• Płonące samochody na Podwale w Gdyni, niedaleko KW PZPR. Gdynia, 14 lub 15 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów ARiP Gdańsk.

SZTURM NA KOMENDĘ MO

We wtorek rano, 15 grudnia, do strajku przyłączyły się kolejne zakłady pracy. Tak jak dzień wcześniej, demonstranci podjęli decyzję, aby opuścić teren stoczni i uwolnić zatrzymanych kolegów. Jak błędnie sądzono, mieli być oni przetrzymywani w Komendzie Miejskiej MO przy ul. Świerczewskiego – tam właśnie doszło do eskalacji agresji. Rozpoczęły się regularnie starcia z milicją i wojskiem. W efekcie manifestanci wdarli się do szturmowanego budynku. W czasie bitwy jeden z milicjantów oddał strzał, w skutek których śmierć poniósł młody stoczniowiec. W odwecie został zliczowany przez tłum.

PŁONIE „REICHSTAG”

Demonstranci zostali przesunięci spod komendy. Starcia przeniosły się na okoliczne ulice. Tłum liczył około 20 tys. ludzi. Walki stawały się coraz bardziej bezwzględne. Protestujący przejmowali pojazdy i kierowali je rozpędzone w stronę milicjantów. 20-letni student, wyskakując z pędzącego samochodu, poniósł śmierć. W płomieniach stanął budynek związków zawodowych. O 9.50 podpalona została siedziba samej partii, nazwana wówczas przez gdańszczan „Reichstagem” oraz budynek Naczelnej Organizacji Technicznej. Większość uczestników biernie przyglądała się wydarzeniom, aktywne zaś były głównie młode osoby. Do walki włączono wojsko, które miało odblokować płonący gmach – udało im się tego dokonać dopiero około godziny 15. Po południu demonstranci zdobyli jeden z pojazdów opancerzonych i jeździli nim po mieście z zazępioną białą-czerwoną flagą. Wprowadzano kolejne jednostki wojskowe. Użyto ostrej amunicji, o czym zadecydowano podczas narady u Gomułki. Ten ostatni domagał się zdecydowanych i bezwzględnych działań. Efektem starć była śmierć siedmiu osób i kilkuset rannych po obu stronach barykady.

• Płonący gmach KZP PZPR przy Walech Jagiellońskich, widok z ul. 3 Maja, Gdańsk, 15 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów AGN Gdańsk.

GDYNIA – POKOJOWY PROTEST

■ Złapany przez Leńską, przebiegł podnie w KW PZPR po 15 grudnia 1970 r.
18. str. z archiwum APN Gdynia.

Równoległe z protestem gdańskich stoczniovców zastrajkowała gdyńska Stocznia im. Komuny Paryskiej. Robotnicy domagali się rozmów z przedstawicielami władz. Sformowali pokojowy pochód, który ruszył pod siedzibę Miejskiej Rady Narodowej. Rozmów ze stoczniovcami podjął się Jan Mariański, przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Strajkujący wylonili swoich delegatów, którzy stworzyli „protokół porozumiewawczy”. Następnie utworzono Główny Komitet Strajkowy, na czele którego stanęli Edmund Hulsz oraz Stanisław Słodkowski. Po kilku godzinach funkcjonowania Komitetu władze aresztowały jego członków. Przez cały dzień 16 grudnia utrzymywała się napięta atmosfera, lecz nie doszło do rozruchów. Wieczorem w telewizji nadano apel wicepremiera, Stanisława Kociolka, wzywający gdyńskich stoczniovców do powrotu do pracy.

■ Przewodnicy portu wychodzący z zakładu na ul. Półną, Gdynia, 15 lub 16 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów APN Gdynia.

ESKALACJA BUNTU

• Czołg 66 pł. jednostki 700pdu (torowie pł. Kormysnik) przed Przewodnią MTH (obecnie Urząd Miasta) w Gdańsku, 17 lub 18 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów AONH Gdańsk.

W środę 16 grudnia w Gdańsku, w trakcie wojskowej blokady Stoczni im. Lenina, zginęły dwie osoby, a jedenaście zostało rannych od postrzałów. W stoczni zawiązała się Rada Delegatów Robotników Strajkujących. Strajk jednak upadł w nocy z 16 na 17 grudnia. Zamieszki zaczęły się także w Elblągu, gdzie wojsko obsadziło siedzibę partii i gmachy publiczne. Mimo to grupy młodych ludzi starały się podpalić budynki. Wálki z milicją i wojskiem trwały do późnych godzin nocnych. Do kolejnych doszło następnego dnia. Przy ich pacyfikacji użyto czołgów. 18 grudnia z przejeżdżającej furgonetki milicyjnej padły niczym niesprovokowane strzały – zginął młody człowiek, który za tydzień miał się ożenić.

• Mieszkańcy przy murze Stoczni Gdańskiej im. Lenina, 16 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów AONH Gdańsk.

„CZARNY CZWARTEK”

Gdyński „czarny czwartek” miał bez wątpienia najtragiczniejszy wymiar. Tego dnia robotnicy zastosowali się do zalecenia Kociółka, aby udać się do pracy. Na stacji Gdynia-Stocznia natrafili na blokadę wojskową nakazaną przez Zenona Kliszkę, najbliższego współpracownika Gomułki. Doszło wówczas do masakry bezbronnej ludności. Śmierć poniosło 18 osób. Zatrzymanych brutalnie bito. Symbolikę tego dnia oddaje „Ballada o Janku Wiśniewskim” i widok skrwawionych zwłok młodego chłopca niesionych przez demonstrantów podczas pochodu.

• Widok przy króci ŚM Gdynia Stocznia za którym widoczna blokada milicyny wojskowej. Widok z pomostu dla pasażerów statków. Gdynia, 17 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów AOPN Gdańsk

• Pożądli marszałkowie Gdyni z okazji „Janka Wiśniewskiego” – Zbigniewa Góreckiego, ul. Czerwonych Kosynierów (obecnie Morska) nr 14, Gdańsk, 17 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów AOPN Gdańsk

SZCZECIN – REWOLTA ULICZNA

Włodarczy opuszczają swoje zakłady i kierują się w stronę centrum miasta.
Czyliak, Jankowski, ZIMMO, ul. Żelazna z Kłosa, Szczecin 9 grudnia 1970 r.
Fot. PAP/CAF Andrzej Witulski

„Krwawy czwartek” miał również swoją odsłonę w Szczecinie. Rankiem zastrajkowały załogi dwóch stoczni – im. A. Warskiego oraz „Gryfii”. Do protestujących na terenie zakładu nie przybył I sekretarz KW PZPR, Antoni Walaszek, co spowodowało podjęcie decyzji o wyjściu ze stoczni. Do pierwszych starć z milicją doszło niemal natychmiast, a ich przebieg miał ostry charakter. Funkcjonariusze próbowali rozbić pochód, czego konsekwencją było rozprzestrzenianie się rozruchów. Demonstranci spalili milicyjnego „Stara”. Milicji nie pomogło nawet wsparcie sześciu transporterów opancerzonych, wysłanych przez wojsko. Po południu załogi kolejnych zakładów ruszyły w stronę centrum, tworząc pochody. Niesiono naprędcę sporządzone transparenty.

Starcia z milicją na ul. Stanisława Dubois, róg ul. Skowronka, Szczecin, 17 grudnia 1970 r. Fot. PAP/CAF Andrzej Witulski

PŁONIE KOMITET

Manifestanci chcieli rozmawiać z Wałaszkiem, którego siedzibę nazywano „pałacem Grubego”. Ten nie podjął negocjacji. Pod gmach przybyło wojsko. Napięcie narastało – w stronę komitetu poleciały kamienie, zaś w stronę protestujących gazy łzawiące i petardy. W tej sytuacji zarządzono ewakuację gmachu partyjnego, który demonstranci zaczęli plądrować, wyrzucając meble, portrety i dokumenty. Około godziny 14 szczeciński komitet został podpalony. Do tego czasu wojsko nie reagowało.

• Płonący gmach KW PZPR w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r. Fot. Marek Czarnota.

• Żołnierze S. Półk z mechanizowanego przed gmachem KW PZPR. Plac Zwierzaka Różanego, 17 grudnia 1970 r. Fot. Miodrej Jasieci.

KRWAWE STARCIA

Okolo godziny 15 podjęto decyzję o odblokowaniu płonącego KW PZPR. ZOMO zaatakowało wielokrotnie liczniejszy tłum. Po nieudanym ataku milicjanci uciekli do gmachu Komendy Wojewódzkiej MO. Część manifestantów zaczęła atakować i podpalać budynki milicyjne oraz siedzibę związków zawodowych. Ten ostatni gmach spłonął. Gdy zaczęło palić się kasyno milicyjne i biura SB, funkcjonariusze ratowali się ucieczką, wyskakując z pierwszego piętra. Padł rozkaz otwarcia ognia. W tym samym czasie inne grupy manifestantów atakowały Wojewódzki Areszt Śledczy i Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Tego dnia w wyniku walk zginęło 13 osób, a setki ludzi odniosło obrażenia. W całym mieście wprowadzono godzinę milicyjną.

■ Po zakłuceniu prostej oddziałowej manifestantów przed KW PZPR waki przeniosły się na ulicę MO, w której biura SB. Zginęli w tym czasie funkcjonariusze wydziału JZP. Chwile później doszło do ataku z użyciem kamieni na gmachu Komendy, Szczecin, ul. Małpolska, 17 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów ASPN Szczecin

■ Atak na KW MO, Szczecin, pl. Hubla Polskiego 50, 17 grudnia 1970 r. Fot. PAP/CAF Andrzej Włodarczyk

DOBRO P
— naszym n
OB

STRAJK OKUPACYJNY

W piątek rano robotnicy zorganizowali kolejny wiec w „Warskim”. Zakład został zablokowany przez wojsko i milicję. Gdy część stoczniovców chciała go opuścić, doszło do starć z wojskiem. Żołnierze otworzyli ogień. Zginęły dwie osoby, wiele zostało rannych. Stoczniovcy ogłosili strajk okupacyjny i wybrali komitet strajkowy. Na jego czele stanął Mieczysław Dopierała. Przez cały dzień w mieście dochodziło do ostrych starć ulicznych, podczas których używano broni palnej. Zatrzymane osoby bestialsko bito. Wieczorem w „Warskim” przedstawiciele różnych zakładów podjęli decyzję o utworzeniu Ogólnomiejskiego Komitetu Strajkowego.

OGÓLNOMIEJSKI KOMITET STRAJKOWY

W sobotę w Szczecinie sytuacja była nadal napięta. Protest szybko się rozszerzał. W kluczowym momencie strajkowało około 120 zakładów. Nad większością miasta panował Ogólnomiejski Komitet Strajkowy. Drukarze pytali robotniczą reprezentację o pozwolenie na wydanie lokalnych gazet. Komitet decydował też o tym, czy mogła kursować komunikacja miejska.

• Rodziny odwiedzające strajkujących. Stocznia Szczecińska im. Adolfa Warskiego. 18–22 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasiecki.

BLOKADA INFORMACYJNA

Władze blokowały informacje o sytuacji w mieście. Trwała godzina milicyjna. Człopi na skrzyżowaniach i patrolo wojskowo-milicyjne wytworzyły atmosferę stanu wojny. Mimo to strajki trwały nie tylko w Szczecinie, ale także w Barlinku (zakłady kooperujące ze stocznia) czy Stargardzie Szczecińskim (Zakłady Naprawy Taboru Kolejowego). Strajkujący wydawali swoje ulotki, komunikowali się ze społeczeństwem za pomocą haseł wypisywanych na murach, autobusach i tramwajach.

• Jeden z licznych transporterów na terenie 566cni Szczepkielej
im. Adolfa Warskiego, 18 grudnia 1979 r. Fot. Janusz Błaszczowski

• Ulotka zrzucona nad stoczną ze smigłowca. Fot. ze zbiorów AOPN Szczecin

• Tramwaj z harłami strażakami. Szczecin, 18–22 grudnia 1970 r. Fot. PAP/CAF Andrzej Witulski

TRUDNE NEGOCJACJE

• Debata w komitecie zakładowym Stoczni Szczerbskiej im. Adolfa Warskiego.
Fot. z archiwum APN Szczecin

Po długich, nerwowych i bardzo wyczerpujących negocjacjach z władzami wojewódzkimi, OKS zaprezentował listę 21 postulatów. Wśród nich na pierwszym miejscu znalazło się żądanie utworzenia wolnych związków zawodowych. Osiągnięte porozumienie było dalekie od oczekiwań stoczniowców, bo nie rozwiązywało najistotniejszych problemów. O cofnięciu podwyżki cen, zwiększeniu płac dla robotników czy wolnych związków zawodowych nie mogło być mowy. Porozumienie zapewniało jednak strajkującym bezpieczeństwo, co miało dla wielu z nich niebagatelne znaczenie. Ostatecznie jednak zostało przez stoczniowców odrzucone. Zadziały tu emocje i pochyłość władz, które ogłosiły sukces jeszcze przed tym, jak robotnicy dowiedzieli się o treści uzgodnień. Rządzący szykowali się natomiast do zduszenia strajku siłą. W tej sytuacji robotnicy zdecydowali o zakończeniu protestu 22 grudnia 1970 roku.

• Przed bramą główną Stoczni Szczerbskiej im. Adolfa Warskiego, ul. Hutnicza, 18-22 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów APN Szczecin

SB informowała Warszawę, że w całym kraju odnajdowano hasła i ulotki antysystemowe, nawiązujące do rewolty na Wybrzeżu. W każdym województwie oczekiwano wybuchu niezadowolenia. Wszędzie trwał stan pełnej gotowości. 16 grudnia wieści z Trójmiasta dotarły do Słupska. Tam zaczął się strajk w Słupskiej Fabryce Sprzętu Okrętowego, a wieczorem doszło do zamieszek na ulicach miasta. Walki z milicją trwały do północy. Przez kilka dni grupy młodzieży próbowały zorganizować manifestację w Krakowie. Milicja była czujna i szybko spacyfikowała demonstrantów. Do aresztu trafiły 172 osoby.

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2335
 2336
 2337
 2338
 2339
 2340
 2341
 2342
 2343
 2344
 2345
 2346
 2347
 2348
 2349
 2350
 2351
 2352
 2353
 2354
 2355
 2356
 2357
 2358
 2359
 2360
 2361
 2362
 2363
 2364
 2365
 2366
 2367
 2368
 2369
 2370
 2371
 2372
 2373
 2374
 2375
 2376
 2377
 2378
 2379
 2380
 2381
 2382
 2383
 2384
 2385
 2386
 2387
 2388
 2389
 2390
 2391
 2392
 2393
 2394
 2395
 2396
 2397
 2398
 2399
 2400
 2401
 2402
 2403
 2404
 2405
 2406
 2407
 2408
 2409
 2410
 2411
 2412
 2413
 2414
 2415
 2416
 2417
 2418
 2419
 2420
 2421
 2422
 2423
 2424
 2425
 2426
 2427
 2428

[illegible]

BRACIA POLACY

Sto lat temu w młotki bębnieli!

PARTIA

TO JAKIŚ Z NAS OSTATNIE KROPLE
NAJLEPSZĄ KROPIŃCZYNĄ
A TĘPI-PAKOTY! STROŻEŁĄ Z WARSZAWY
ZWŁĘK! ZAGRODZIŁO - NAJLEPSZĄ ~~WARSZAWĘ~~

CHĄNDA - TYLKO STRACH

OBRONI NASZĄ SĄSIEDNIE INTERESY

JESTEŚMY ZGUBIENI!

NA WIELKĄ NAS ZAPRAWIŁY!

PREŁT I DEKANAT

WIELE ŻYJE POLSKA

ODLEŻYŁA - WOLNOŚĆ! TAKIĘ!

ZA KIEDY GŁĘBIŁ NASZ OJNOG?

ZMIANA NA SZCZYTACH WŁADZY

Równocześnie do rozgrywających się dramatycznych wydarzeń na ulicach i zakładach pracy trwała ostra walka polityczna na szczytach władzy. Szybko stało się jasne, że Gomułka nie jest w stanie opanować sytuacji i niezbędne jest jego zastąpienie, mimo iż on sam nie zamierzał rezygnować. Rozgrywka toczyła się jednocześnie w Komitecie Centralnym i na Kremlu. Kreml miał kandydata – Edwarda Gierka. Ostatecznie Gomułka po licznych naciskach, a także ze względu na chorobę, zdecydował się ustąpić. 20 grudnia VII Plenum KC PZPR wybrało na I Sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka. Zmiany objęły także ważne stanowiska rządowe i partyjne. 23 grudnia Józefa Cyrankiewicza na stanowisku premiera zastąpił Piotr Jaroszewicz.

• Doradcy wprowadzili do kadencji I sekretarza wybranych PZPR w Katowicach w lutym 1967 r. Marianów Gomułka i Edward Gierka. POC. PAP/ICAF. Kazimierz Świątek

• Powitanie nowym przywódcą na lotnisku w Moskwie - I sekretarz KC PZPR Edward Gierka, sekretarz generalny KC KPZR Leonid Breżniew. 5 stycznia 1971 r. FBC, ze zbiorów PAP/ICAF.

NOCNE POGRZEBY

Po paru dniach od krwawych zamieszek SB przeprowadziła pogrzeby zabitych. Nocą do bliskich ofiar przyjeżdżali funkcjonariusze, informując o pogrzebie, który miał się rozpocząć w ciągu najbliższej godziny. Grożono, że jeśli rodzina natychmiast się nie zdecyduje na udział w „ceremonii”, to SB pochowa ofiarę sama. Odbywało się to do godziny 6 rano, przy świetle reflektorów, w naprędcie przygotowanych grobach. Część zabitych pochowano bez udziału rodzin, część jako „NN”. Miesiąc później w oficjalnym komunikacie podano, że rodziny ofiar otoczono szczególną troską.

• Pogrzeb Zygmunta Tęczy. Szczecin, noc z 22 na 23 grudnia 1970 r.
Fot. ze zbiorów AIPN Szczecin

• Wielkie akcje pod muzeum Stoczni Gdapskiej, Łódź, 1 maja 1971 r. Fot. ze zbiorów AIPN Gdańsk

ZATRZYMANI

Zarówno w Trójmieście, jak i Szczecinie zatrzymani przez wojsko i milicję byli przez tę ostatnią brutalnie bici. Można przypuszczać, że milicjanci brali odwet za przegrane walki uliczne. Urządzano „ścieżki zdrowia”, zwane wówczas „drogami ognia”, gdzie szpaler funkcjonariuszy bił pałkami zatrzymanych niemających żadnych szans obrony. Niektóre osoby doznały obrażeń, które uczyniły je kalekami na całe życie.

• Zdjęcia osób zatrzymanych. Fot. ze zbiorów Kana Szteteh.

• Zatrzymanie prowadzący zatrzymanego do gmachu KW w Szczecinie. Słone zapoczątkowa w społeczeństwie sympatia do wojska wywołała nowe konflikty między ludźmi z obu stron. W niektórych milicjanci musieli grać rolę w mundurach wojskowych. Hołdażi okazywano szacunek w sposób przemocowy. 707, 18 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasicki

ZNISZCZENIA

Dramatycznym zdarzeniom, pochodom, walkom ulicznym, towarzyszyły akty wandalizmu i pospolitych kradzieży. Władze starały się ukryć polityczny, antysystemowy charakter wystąpień i przedstawiały wydarzenia jako „chuligańskie wybryki”. W prasie pojawiały się zdjęcia zdemolowanych sklepów (w Szczecinie miało ich być 76), ale nie można tam było znaleźć informacji o spalonych gmachach rządzącej partii.

• Samobójczy atak na Pułkownik Józef Świątkiewicz KC PZPR, Władysława Gomułka, w zniszczonym Komitecie partii w Szczecinie. Fot. Małgorzata Jasieńska

• Działalność w KPP PZPR w Szczecinie. Fot. Małgorzata Jasieńska

STYCZNIOWY STRAJK

• „Głos Szczeciński” z 20 stycznia 1971 r. informuje o przyjęciu zobowiązań. Fot. ze zbiorów Biblioteki Powszechnej w Szczecinie

Zmiany w rządzie miały spowodować wyciszenie społeczeństwa – winnym grudniowej tragedii uznano Władysława Gomułkę. Jednak spokój był pozorny, wyczuwano się „przedstrajkowe bulgotanie”. Oczekiwano konkretnych zmian oraz domagano się rzeczywistego ukarania winnych za niedawny dramat. Tymczasem w Szczecinie część pracowników Wydziału Rurowni „Warskiego” miała się podjąć dodatkowych zobowiązań. Rzecz w tym, że zdecydowana część stoczniowców o nowym „czynnie produkcyjnym” dowiedziała się z prasy. W stoczni zawrzało. 22 stycznia 1971 roku wybuchł strajk.

• Stoczni Szczecińska im. Adolfa Warskiego. 22 stycznia 1971 r. Fot. ze zbiorów AIPN Szczecin

WOJNA NERWÓW

• Chłopi z miejscowości Stary Rybacz dostarczali żywność do stoczni „Warskiej” z łodzi rybackich „Grzyby” należących do Związku Młodzieży Socjalistycznej. 23 stycznia 1971 r. Fot. ze zbiorów APMi Szczecin.

Doświadczenia grudniowe nie poszły na marne. Stocznioyzy ogłosili strajk okupacyjny, wybrali nowy 38-osobowy komitet strajkowy, na czele którego stanął Edmund Bałuka. Zakładowy socjolog, Lucjan Adamczuk, zrehabilitował nowe postulaty. Choć poparcie dla „Warskiego” było dużo mniejsze niż przed miesiącem, to i tak całe miasto żyło protestem. Władza próbowała zastraszyć strajkujących. Szykowała się do siłowego rozwiązania konfliktu. Stocznnię blokowały okręty marynarki wojennej. Była to prawdziwa „wojna nerwów”.

• Transportery opierzone na parcie 5B. Przygotowywano się do stłumienia strajku tęg. Szczecin, ul. Małopolska, 23 stycznia 1971 r. Fot. Zbigniew Witkowski.

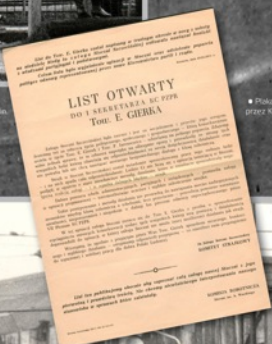

LIST DO I SEKRETARZA

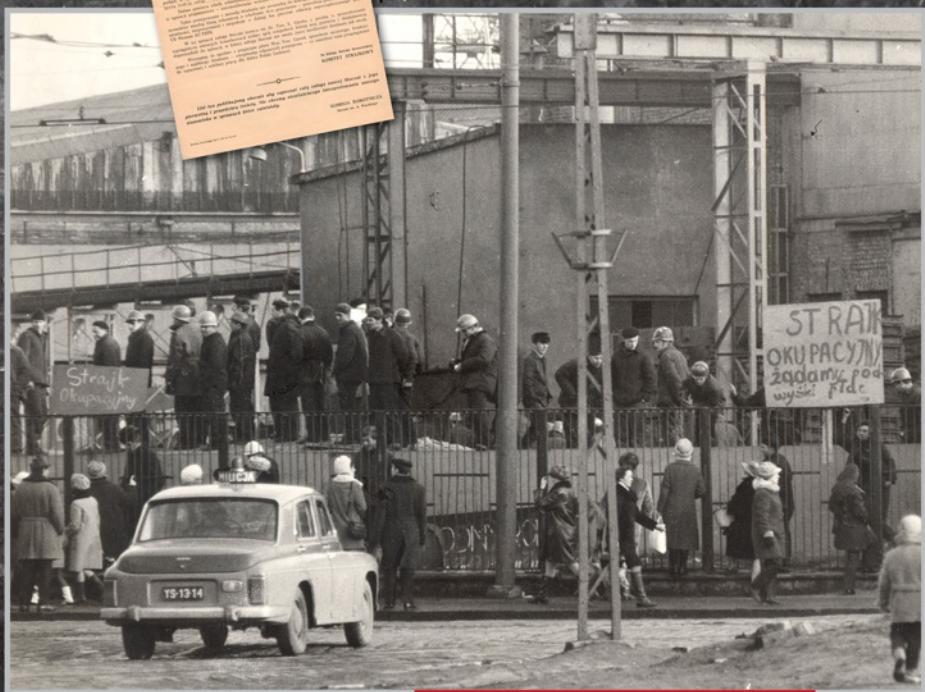
Dla przebiegu styczniowego strajku istotna była świadomość robotników o blokadzie informacyjnej. W przełamaniu jej pomogła dwójka dziennikarzy, Lidia Więckowska i Jerzy Pachlowski, którzy 23 stycznia spotkali się ze strajkującymi i otrzymali od nich materiał mający posłużyć przełamaniu oficjalnego obrazu „kontrewolucjonistów ze stoczni”. Jeszcze tego samego wieczora Więckowska w tajemnicy udała się do Warszawy na spotkanie z Piotrem Jaroszewiczem. Niezależnie od tego Adamczuk zredagował list otwarty do Edwarda Gierka, w którym stoczniowcy deklarowali poparcie dla nowej ekipy rządzącej i prosili o zwrócenie bacniejszej uwagi na problemy szczęcińskiego zakładu. W ten sposób wyciągnięto do władzy rękę, licząc na przełamanie zaistniałego klinczu.

• Stocznia Samodzielna im. Adolfa Warskiego.
22 stycznia 1971 r. Fot. ze zbiorów AIPN Szczecin.

• Plakat Komisji Represyjnej upubliczniający treść Listu otwartego do Edwarda Gierka, wystosowanego 23 stycznia 1971 r. przez Komitet Szarych Stoczek Szczecińskiej im. Adolfa Warskiego. Ze zbiorów Eryka Krasuckiego.

* Zablokowany dostęp do Stoczni Szczecińskiej im. Adolfa Warskiego, 22 stycznia 1971 r. Fot. ze zbiorów APN Szczecin

NOCNA DEBATA

Edward Gierk i Edmund Gielański. Stocznia Szachciska im. Adolfa Warskiego, 24 stycznia 1971 r. Fot. Marek Jasicki

Nastąpiło wydarzenie bez precedensu. 24 stycznia 1971 roku do strajkujących przybył I Sekretarz KC PZPR Edward Gierk, premier Piotr Jaroszewicz, minister obrony narodowej gen. Wojciech Jaruzelski i kierujący MSW gen. Franciszek Szlachcić. Rozpoczęła się wielogodzinna debata, w czasie której Gierk i jego świta na przemian tłumaczyli, manipulowali i obiecywali. Atmosfera była bardzo napięta, lecz pod koniec zmęczeni stoczniowcy byli bliscy euforii. Strajk zakończył się sukcesem, choć Gierk nie zgodził się na cofnięcie grudniowych podwyżek.

Edward Gierk przemawia do zebranych komitetu strajkowego i rezerwistów stoczniowców, 24 stycznia 1971 r. Fot. Marek Jasicki

POMOŻECIE?

• „Węzeł Wybrzeża” z 26 stycznia 1971 r. Zdjęcie Piotra Brzeczkiego.

Do kolejnej gospodarskiej wizyty Gierka doszło 25 stycznia 1971 roku w Gdańsku. Powiedział on wówczas: *Możecie być przekonani, że wszyscy jesteśmy ulepieni z tej samej gliny*. Tam również padło, w zaowalowanej formie, słynne gierkowskie pytanie: *Pomożecie?*, które stało się trwałym elementem propagandy nowej ekipy partyjno-rządowej.

• Spotkanie w Gdyni. Od lewej: premier Piotr Jaroszewicz, Edward Gierk, I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego w Gdyni Alojzy Karkoszka. 25 stycznia 1971 r. Fot. PAP/ICAF, Janusz Ukiwoński.

ŁÓDZKIE WŁÓKNIARKI

Odpowiedzialnością za poprawę sytuacji gospodarczej kraju Gierek podzielił się ze stoczniami Szczecińska i Gdańska. Argumentacji tej nie przyjęli jednak łódzkie włókienniki, które domagały się anulowania „regulacji cenowej”. 10 lutego 1971 roku w Zakładach Przemysłu Bawełnianego im. Juliana Marchlewskiego w Łodzi zastrajkowało 400 osób. Do protestu przyczyniły się kolejne zakłady – w sumie było to ponad 20 tys. ludzi. Tym razem władze się ugłębiły i 15 lutego zgodziły na cofnięcie podwyżki cen z dniem 1 marca.

• Dokumenty ze zbiorów AIPN i GdZ

[illegible][illegible][illegible]

1648, date 13 June 1971
position 10, m

V = J u u

New York

[illegible]

napisane:

- V Viskonskich Schindlerch Fremstetzu Beschlusseinge (m. 1. M.)
nie gjenaze sh: 1000 safo.
- V 1200 (m. 2. Besetzung) nie gjenaze sh: 800 safo.
- V Isakovich Fregeleisch Besatz (m. 2. M.)
Isakovich 1000 nie gjenaze sh: 120 safo.
- V 1200 (m. 2. Besetzung) nie gjenaze sh: 1.200 safo.

3. 1. 1945 Besatzung
d. 1. 1. 1945 Besatzung
p. 1. 1. 1945

• Robotnice przemysłu włókienniczego. Fot. PAP/CAF Roman Senko

• Robotnice przemysłu włókienniczego. Fot. PAP/CAF Roman Sienko

1 MAJA 1971

Zmienił się rząd, wycofano podwyżki, teoretycznie zatem sytuacja powinna była się uspokoić. Pozostawała jednak rzecz niezmiennie trudna dla obu stron – pamięć o ofiarach. Stoczniozcy z Wybrzeża upomnieli się o zabitych podczas pierwszomajowego święta – Święta Pracy. Wśród maszerujących pochodów wykwitły stoczniove flagi przewiązane kirem, pojawiły się transparenty, wniesiono zaciśnięte dłonie w czarnych rękawicach.

• Główni działacze w demonstracji w Warszawie. Róg ul. Rostka i Heimekowskiej, 1 maja 1971 r. Ze zbiorów Archiwum Państwowego.

• Uczestnicy pochodu w Stoczni. Przechód na Chłomazach Centralny, głoszący odcinek zbrodni, 1 maja 1971 r. Fot. Janek Piskowski.

